

Sofes, Moses, 1762-1839

3

ספר

שאלות ותשובות

חתם סופר

למנא ורבנא גדול מרבין שמו
רבי משה כהרץ רבי שמואל סופר זצלה"ה
אב"ד ור"מ בק"ק פרעסבורג והמחזיק

אורה חיים

הודפס לראשונה בפרעסבורג
בשנת ע"ט סופר מהר"ד לפ"ק (הר"ט)

ועתה בס"ד יוצא לאור עולם ברוב יופי וחרר
מהנהגה מתודעת, הערות וציונים מספרו רבותינו ראשונים ואחרונים,
יכתובת מפתחות וימדור הוספות והשלמות ועוד כמה בעלות טובות
כאשר עיני הקורא תהינה מישרים

ע"י המשתדל
ע"ה הניאל ביטון ס"ט
בעד"ק יהושלים היב"א
שנת תשע"א לפ"ק
בסיוע מבין המא"ר להוצאת ספרים
שע"י ישיבת "אורות התשובה" יהושלים ע"י

ואי משום מספריים כעין תער. זהו חשש רחוק ושרשו פתוח מתרומת הדשן (סי' רצה) כשהזוג חדוד מאוד יש לזהר אולי יחתוך בתחתון לחוד וידענא שהוא מידי דלא שכיח.

גם מההשתתה תחת הגרון. המעיין בש"ס (מכות כ, א) וראשונים יראה כי ממש לית מאן דחש לדברי ר"ח בזה, והמחמיר קדוש יאמר לו, והמקיל לא יאמר עליו מקור משחת ח"ו. כללן של דבר כל מה שאמר מכ"ח כאגרת ריב"ח, הנמשל הוא טוב וקדש קדשים, והמשל שהיטב פניו על חטא קל וקטן, לא יקרא ח"ו בשם חטא ועון חלילה וחס, והאומר כן עתיד ליתן הדין בלי ספק. והייתי יכול להמשיל

משל אחר, אבל ועמך כולם צדיקים כתיב ויהיה ממחזו פלוני או פלוני.

והנה להיות כי רוב פלפולינו באגרת הלזה לא היה בהוויות דאביי ורבא, כי רובו בדברי אגדות חז"ל הוא בנוי, ע"כ צויתי להעתיק לו מה שאני שואל שאלה אחת מאת מ"ו רשכב"ה חסיד שבכהונה מהו' נתן אדלר כ"ץ נ"י ולהיות שאני עוסק בה עתה אעתיקהו לו. והיה בבוא תשובת מ"ו נ"י גם אותו לא אמנע מאתו.

ואסיים בשלום רב לאוהבי ה' ושומרי תורתו, הכ"ד א"נ לנצח המצפה תשובתו כאשר התניתי באגרת הקצר הקודם. החותם פה ק"ק מ"ד יום ד' ער"ח אלול תקס"ל. משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה קס

[ביאור השמטת הרמב"ם משנכנס אדר מרבין בשמחה]

שלום ושמחת י"ט ל"ג תלמידי הרב האברך המופלג מו"ה ברוך נ"י.

יפה נתעורר על השמטת הרמב"ם אלא שלא פירש יפה, ואני אפרש. דבמתני' שלהי תענית (כו, ב) חנן משנכנס אב ממעטין בשמחה, ואמר רב בגמרא (כט, א) כשם שמשנכנס אב וכו', כך משנכנס אדר מרבים בשמחה. וא"ר פפא הלכך האי בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לשתמיט מיניה באב ולימצי ליה באדר. והרמב"ם פ"ה מתענית (ה"ו) כתב משנכנס אב ממעטין ולא

כתב הא דלשתמיט מנכרי. אמנם בש"ע בהלכות ט"ב (סי' תקנא סע' א) הוסיף וכתב הא דלשתמיט. ואמנם בהלכות מגילה לא כתב הרמב"ם ולא הש"ע הא דמרבים בשמחה ולא הא דלימצי לנכרי. והמג"א (סי' תרפו סק"ה) הביאו. וצריך לידע טעם להשמטה זו.

והנלע"ד דרב לטעמיה דס"ל כמ"ד כל חדש אב אסור ברחיצה ואבילות נוהג וכמ"ש תוס' סוף מגילה (לא, ב ד"ה ראש חדש), והיינו טעמא דדרש כמ"ד (תענית ל, א) והשבתי חדשה

תשובה קס

א. וע"כ דבתוס' שם לא נמצא בן אלא אורבא שהאבילות מסתיימת ב"ב באב שהרי כתבו בה"ל: ורב דאמר מפטיר חזין סבר האבילות חל מיד שנכנס ר"ח. הרי שרב סובר שהאבילות מתחיל ב"ה ולא כתבו כל החדש אלא רק עד התענית. וכ"ה בתענית כט, ב אמר רב לא שני אלא לפניו אבל לאחריו מותר, וכן העיר הרב ברוך עין (מה"ם דבר מצוה) הו"ד בתורת אביגדור או"ח (וילנא תרל"א) סי' תקנא. וכיון שהספר אינו מצוי ראינו לכתוב להעתיקו בלשוננו: ולענ"ד דבריו תמוהים מאד דהא רב בדה"ה ע"כ קאמר ל"ש אלא לפניו אבל לאחר ב"ב מותר, וע"כ דס"ל לרב כדבי מאיר שם דס"ל הניח אבל מ"ה ועד התענית. ופירש ר' יוחנן דר"מ דרש תנה. וא"כ רב דס"ל לאחר ב"ב מותר אף אם נאמר דמתמיד רב כר"מ דמ"ה אסור ולא כרבא דפסק כר"מ וכרשב"ג, מ"מ לא דרש רק תנה ולא הדרתה. ולמה כתב הח"ס דרב ס"ל האבילות נוהג כל החדש אב ודרש הדרתה. גם מ"ש הח"ס בשם התוס' סוף מגילה ג"ו דבריו תמוהים. וז"ל התיספית במגילה דף ל"א ע"כ בד"ה ר"ח אב כו' לרב דאמר דמפטיר חזין סבר דהאבילות חל מיד שנכנס ר"ח עב"ל. הרי שכתבו התוס' דרב ס"ל החל האבילות מיד שנכנס ר"ח. אבל זה לא כתבו התוס' דרב סבר דכל החדש אב נוהג, דהא קאמר רב להדיא דלאחר ב"ב מותר. ולשיבת התוס' ס"ל לרב כר"מ דאבילות נוהג מ"ה ועד התענית ולפ"ו דרש תנה כדמפרש ר"י אבל לא דריש רב חדשה דא"כ אסור גם לאחר ב"ב וכדס"ל לר"י. ועי' ברא"ש דמגילה פרק ד' סימן י"ד שכתב להדיא כמו שכתבתי בכונת התיספית, ודברי הח"ס צ"ל. גם בדברי התיספית והרא"ש שם במגילה יש לפקפק יאכ"מ. ועיין באור ורוע חלק ב' סי' שצ"ב ודו"ק. ע"כ דבריו. וכן העיר בעל הפר"ד בספרו גליני קדש וז"ל: שם בתשו' ק"ס, וכמ"ש תוספות סוף מגילה. ג"כ זה טעות ותוס' לא כתבו שם רק דרב סבר דאסור מ"ה אבל אחר התענית מבואר להדי' בש"ס תענית כ"ט ב' דרב סבר לאחריו מותר וא"כ ס"ל לרב כמ"ד דדרש תנה ולא הדרשה ע"ש.

דכל החדש נוהג אבילות לענין שמחת אדר ודלשמחה להיות שמחה אסור בהספד ולכל הפ' אנו קיי"ל כמ"ד דשבו אבילות דרשינן והש' וכמ"ש כל זה תוס' ס' באדר לא דרשינן והחזו דרשינן והחדש שוב אין בשבוע שחל פורים, ד ולפ"ז מה דחנן במת בשמחה ומייתי שאין בונין בית חתנו וכמבואר בפ"ק דמגי' נטיעה בפורים, וזה שבונים ונוטעין פשיטא פורים איתא להאי ז' שנהגו אסור מלאכה, כ ומשו"ה לא הוי מצי בש ר"פ (תענית כט, ישראל וכו' ונד אלעיל דמגלגלין זכות כפשוטו אדרב קאי הלכ כרב ואין אבילות מר' וש"ע חשש לסכנתא ו עכ"פ באדר לא

נשאל נשאלתי מא' מת אביו בד'

יאף מי שסיפר שאינו אסור ב' שמחה נוהג כל החדש. ועי' ב' בסו"ס קצת כתב החת"ס: והיינו דמקשה אפי' טיבא. ג. היינו דכונת הרמב"ם שם דשמחה לחוד ודיני אבילות ד. [רבים עוררו שהפירוש לר' ה. כלקטו חבר בן חיים: צ"ע כונת רש"י שמרבית בשם

א. מיניו כע"ז בחכמ"א כלל

דכל החודש נוהג אבילות. א"כ הכי נמי דרשינן לענין שמחת אדר והחדש אשר נהפך מיגון לשמחה להיות שמחה נוהג משנכנס אדר. ואולי אסור בהספד ולכל הפחות מצוה לשמות. אמנם אנן קיי"ל כמ"ד דשבת שחל ט"ב בתוכה נוהג אבילות דדרשינן והשבתי שבתה ולא חדשה, וכמ"ש כל זה תוס' סוף מגילה הנ"ל. א"כ ה"ה באדר לא דרשינן והחודש אשר נהפך, וכיון דלא דרשינן והחדש שוב אין לנו להוסיף שמחה אפילו בשבוע שחל פורים, דשבתה לא כתיב בפורים.

ולפ"ו מה דתנן במתני' משנכנס אב ממעטין בשמחה ומייתי ליה רמב"ם, היינו לענין שאין בונין בית חתנות ואבורנקי של מלכים, וכמבואר בפ"ק דמגילה (ה, ב) גבי רבי נטע נטיעה בפורים, וזה לא שייך באדר מרבין, שבנין ונוטעין פשיטא כל השנה נמי, ורק ביום פורים איתא להאי חידושא שאפילו במקום שנהגו איסור מלאכה, מ"מ בונין בנין של שמחה, ומשור"ה לא הוי מצי לאתוויי הך דרב מרבית בשמחה.

והנה ר"פ (תענית כט, ב) אמר הלכך האי בר ישראל וכו' ונדחקו תוס' (ד"ה אמר) דקאי אלעיל דמגלגלין זכות ליום זכאי. ורמב"ם ס"ל כפשוטו אדרב קאי הלכך. ואם כן כיון דלא קיי"ל כרב ואין אבילות מר"ה אין ריעא מזלא ג"כ. וש"ע חשב לסכנתא ופסק דלשתמט באב, אבל עכ"פ באדר לא כתב דלימצי ליה.

א"נ י"ל בהא עפ"י מה שהרגיש מהרש"א והאר"ך ג"כ ראנ"ח פ' תצא [בספרו הנותן אמרי שפרן] אהא דרב פפא (דאמר) [דאדר] בריא מזליה, הא קיי"ל אין מזל לישראל. ולע"ד משום הכי כתב רש"י (שם ע"א ד"ה משנכנס) ימי נסים היו לישראל פורים ופסח. וכיעב"ץ ח"ב סי' פ"ח נתעורר בזה מה רצה רש"י להוסיף פסח. ולפי הנ"ל י"ל דס"ל אע"ג דאין מזל לישראל, מ"מ אחז"ל (חולין צה, ב) אע"ג דאין גיחוש יש סימן והוא דאתחזק, וס"ל הכא אתחזק תרי זימנא עכ"פ פורים ופסח, וקיי"ל ב' זימני הוה חזקה. א"נ ס"ל בחד זימנא איכא למימר שמא ריעא מזלא דעמלקים גרם ולא בריא מזלא ישראל דאין מזל להם. אבל השתא דאידע ע"י ב' אומות שונות רצופים עמלק ומצרים, שמע מינה יש סימן טבא דבריא מזלא דישאל ועכ"פ יש סימן. זה נ"ל דעת רש"י.

ובמ"מ הש"ע הוה ס"ל דרב פפא אפשר ס"ל יש מזל לישראל ואנן קיי"ל שלהי מס' שבת (קנו, א) כהני אמוראי ותנאי דש"ס דאין מזל לישראל. וא"כ בשלמא באב איכא למיחש דבריא מזלא דאומות העולם, אבל באדר מהכ"ת לימצי ליה, דנהי דריעא מזלא דעמלקים, דשארי אומות מי ריעא. ולענין בריאות מזלא דישאל הא אין מזל לישראל. כנלענ"ד כמעט עיון. פ"ב יום ג' י"ט אדר תקע"ו לפ"ק.

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה קסא

[ספק ביום הארציי"ט]

נשאל נשאלתי מא' מהתלמידים שמסופק אי היה דינו ככל מנהגי יא"צ באמירת קדיש מת אביו בד' בתדש או בה' בוי"א, איך והדלקת נר ותענית. הנה זה פשוט דהאבילים לא

אף מי שסובר שאינו אסור כהם אלא בשבוע שחל בה בו' באב, מודה שמיעוט שמחה אסור מר"ה ולפ"ו יש מקום לימר שמיעוט שמחה נוהג כל החודש. ועי' שר"ה מערכת בין המצרים ס' א אית יג. ובכללים מערכת הל"מ"ד כלל פג.
 ב. בסו"ס קצנ' כתב החת"ס: והנה הוא מהראוי לקרות [המגילה] אפי' מר"ה כדאיתא ביר' כדכתיב והחודש אשר נהפך מיגון לשמחה והיינו דמקשה אפי' מובא נמי דהא והחדש כתיב וכו'. דקדק וכתב "מהראוי" משום דבאמת לא קיי"ל בן. ועי' ב"י ס' תרפת.
 ג. היינו דכונת הרמב"ם שגמיעמין בשמחה כדבר שאינו אבילות כשאין מתעסקין בו. וראה לעיל הערה א מהא"י בשם הראב"ה דשמחה לחוד ודיני אבילות לתור.
 ד. [ביום עיוורו שהפירוט לתענית אינם לרע"י, ראה שר"ה חלק ו עכ"ל 71, ועי'].
 ה. בלקיט' חבר בן חיים: צ"ע חרי עכ"פ פורים בפנ"ע ופסח בפנ"ל לא אתחזק אלא מהד זימנא ומה תרי זימנא שר"י, ע"כ. ולעני"ד בנת רש"י שמרביב בשמחה מאדר ועד פסח ופשוט היא. ובת"י ח"ס אר"ח ס' תקנא: כיון דאתחזק ג' זימני וכו'.

תשובה קסא

א. מיניו כע"ז בחכמ"א כלל קעא טע' א בספק באזה יום בתודש, ותעלה שיש לו חזקת חי עד יום האחרון של התודש.

6

רצו לכן אחר כולה, והיד אפרים שם הניח קרח דחורם כל היורה כולם קדושים ואיכ הגוים והמדרש לא פליגי אלא דמענין הגוים שם וכוונתו צי מלכו זכופה דמלכו על כל העולם היינו לאומם כולו כדמוכח מקרא דאחאב שכחור חי היא אס יש נוי ומנוכח אשך לא שלח אדוני שם לבקשך ודומה לזה אשכורש שם צגוני משונע שונך על כל העולם ונאמח ויזאב צוודרש רבה הכיל דחד חייך קיל שונך על כל העולם ממש, ולחקירת המהרייט נלעביד דמלשון הקרא משונע כמהרייט צסי כיחצו ונשלות ספרים אל כל מדינות המלך להרוג ולחצדי, אמנם זכופה על הניקים נאמר צקש להשמיר אח כל (סוגיא) היהודים וליל שאז דרו כל ישראליים צחותן קצין ומדינות אשכורש צלא החחקיקו ונאמן הקדושה כי היו מלפים לשזו שונה אחר שצעים שנה בעצמחה הנציח אמנם חקירתו שייך על עשרה שצעים ועל צני משה צלינס ידועים אללינו אלה הם אעבי דאמרו צגוני ומגילה די י"ד ע"ב דריומי הנציח החזיר עשרה שצעים אוננס אפשר ציומי אשכורש ככר לא היו צארנות שחמה ומלכותו, וי"ל קושיי זו דציומי אשכורש היי מפורסם וידוע דרלו להרוג כל שוכאיו אצל אלל פרעה יודע לנו עיי נצוחת משרעיה שאמר חויב ארדוף תורישמו ידי והרי מפורש אמרו צגוני ומגילה די י"ד דצומלרס היי רק משעבוד לחירות וציומי אשכורש היי ממיחה לחיים וקשה הא שם גיב אמר תורישמו וליל כו"ש ועדין לליע ונגמי צייז דיח עייז דצצוי כולסי אית ציי וגרע ממיחה עייש השייח יחינו ויקיימינו לאייט, L

7 (ב) באותה חשו קיס הציח החמיס ממיחה השוחל →

על הרנוציס שהשמינע המפורש צגוני חעניה שם לכסס שמועטין צמוחה משככס אז כך מרצין צמוחה משככס אדר ואריס הלכך ונאן דאית ליי דינא צהדי ככרי לשחמיט מייני צאצ דריעא ומלי ומלמי נפשיי צאלר דצריא מוצל ומצדים צהי תענית הציח הא משככס אז מועטין צמוחה ולא יוסר וצרייך ורליש וריעציה שהציח כל הכיל צשלימות וגם צקלר סקקי הרליש שחצר הטור הציח משככס אדר וכו' ואצ וכו' ולשחמיט מייני צאצ אצל לא הציח הא דליוולי ליי נפשיי צאלר, ועיין צחמיס סס הציח קושיי על גמי הכיל הא אמרין אין מול לישראל ומלחמי צריעציה שם בהענית הקשה כן ומי היימ צשאר ימים אצל צשני חדשים אלו יש מול סכן נגזר עלינו מן השמים ואפשר דומל לאו דווקא אלא על הגזרה קרי מול צלשון צני אדם עכליק והחמיס צמיק דכיה הקשו גיב על גמי דשם צני חייא ומחוקף לאו צזכותא חליח אלא צמוצל חליח והא אמרין נוקי שצח די קניץ אין מול לישראל ומי פעמיס משהנה עיי המול ופעמיס לא משחכה כגוי חענית כיה והרעציה צחשו קמיח וצסי חייט הקשה בעין זה ומי דווקא רביס אין חליון צומל אצל יחד חלוי צומל ולפיך הרעציה מייטצ קושיי הריעציה הכיל גיב, ולעביד לייטצ דעת הרנוציס דצגוני ומגילה די י"ג פליגי צפירושא דקרא דאדרכי נקרא איש יסורי וליס יוויני ולנסיק מציח דבצא אמר כנסת ישראל אורה לאידך גיסא לכעה שהפסד הוא שלא קעליי דוד המלך לשונעי צי דנסיק מייני מרדכי דאקני ציי המון והיינו לפי חשבון אטוסי אלו לא היי מרדכי הלויק ונעורר השנאה עם המון כמיש צגוני ומגילה סיו קמיח כשראה המון אח מרדכי יושב צשער המלך אמר כל זה אינו שיה לי כדריח דאמור מרדכי צא אלני צפרחצולי צטענת עושר והמון צא צטענת עיני שונכר המון אח עלמו למרדכי צשציל ככרי לחס עיייש צרשיי ואמרו צגוני שם וקרן ליי עבדל דמוצין צעלמי חייט לחס ועייז צא כעסו של המון על ישראל ולעביד סייז

אלא דלח ומני פוטרין איכ חונור יוסר דין השפי' כי אפשר שיחוש על הפסד הנצח אם לא יוכל לללומו ויזאב לידי איסור שיצטלנו כך ככיל, (ה) בחלק זה צסי הקשיחי איך למדין מליח דעשה דומה ליה הא ליה נוע שאינו שיה צכל איכ יהא ויכח דעשה שאינו שיצ גיב דומה ליה והא קיייל דלא כן ומלחמי שכן הקשה גם האור חדש פקחים דיק עיח דיה מה יעיש ולעביד לתרן עפיימ שהקשו חוסי ציצמות הי עייז דיה כולה הא בלחיס הותר ומללו אלל צגדי כהונה ילכך נדחה מעשה דליח ומייל דליח דלא הותר גיב נדחה מעשה ומי דשם לא הותרה אלא העשה דעבודה כהנים דומה ליה דכלאים והקשה הגאון רי אקאר חלוי' קסי קפיח הא לראצ'ד קיה כללסי מותר ללבוש כללסי גם שגא צעין עבודה איכ ליתא לחיי החוסי והק'יל ולקושיחו הכיל י"ל זה דחדא קושיי מתורלת צחצורה דעשה דליח שאינו שיצ דומה ליה דכללסי דהותר ומללו אלל צגדי כהונה, ובלחיה י"ל דהראצ'ד ק"ל כחוקי מולין קעיו עייז דיה כללי כרם שלא נקרא היחר ומללו אלא דווקא חלצ דכתיב כל חלצ לא חלכלו דושמע דאפי' חלצ חיי אלא שומלחמי צספר אוחל דוד ליצוות דף הי דיה והנה מנקשים על חוסי פטייל הכצה קושיוח והציח חירן צשס הגאון רביס זליל ועיין צחמיס נמחה די מייח שדעה ריה דצגדי כהונה לגומי הותרו גם שלא צעעה עבודה ועיין צשחנת ארי קיי כיע ובשיח קול ארי.

— סי ע"א —

7 (א) אדובי ציח הסיג מוייה משה ווייס כיי מייש ליי מרשיי חעניה די כיע קעייח דאמר שם ומשככס אדר מרצין צמוחה חיל יוני נקיס הי לישראל פורים ופקס ופלח פקס מה צני כאן ולדקה צנה שדחית דצרי שכליחי לתרן ומלשון משככס אדר משונע דרק ההחלה הוא צאלר ובחמה גם צניסן ראו' להרצות צמוחה ודחית דליכ למה אמר ריפ הלכך מולן דאית ליי דינא צהדי ככרי לנולי ליי צאלר הולייל גם צניסן, וגם חני רחמי שאינו כן דהא גם צאצ נקטת המוסכה משככס אצ מועטין צמוחה ושם פשיטא דלא רלו לכלול גם אלול הנא אחר אב, והנה ומלחמי חיס חלוי' קיי קיס והיעצין חיי דק"ל לרשיי למה לא חשיצ גם כיון וכסלו שנעשו נקיס לישראל אלא שהחמירו יוני נקיס רלופים וחכופים זה לזה וגם צחיק חיי כעין זה דצחרי פעמיס הוא חוקס ופוריס ופקס היה חרי יזימי ולעביד עיד שניהם קשה איכ יהיי כיון עדיק דכצר הוחזק שני פעמיס ומשליכ אדר עדין לא הוחזק וצניסן היי החכיסוח ולא צאלר אולי ומני שניסן היי קודס צומן שנעשו צו נקיס לישראל ואחיי צא אדר היינו הנקיס שנעשו צו סקיס קשה למה לא היי כיון גיב מיוחס כאלר הרי מוצאר צומדרש אקאר דצ'צ'ר צי המוחמיל ויהי ציומי דהעולם היה רביב אפרכיות ואשכורש מלך רק על קצין מדינות אחר יוסר ומחלה ורליחי צהגדה צל הגאון אזולאי שהציח וממהרייט שחקר אס אוחס הישכאלים שדריס צמדיות שלא היו חמה אשכורש חייצים צקריחח המגילה ומייז איכ קשה יוסר דצנכ ומלריס היי כל ישראל צככנה שאמר פרעה תורישמו ידי וצפוריס לא היי כל ישראל צככנה אלא דוגמי דידן צמגילה ייח משונע דאשכורש מלך על כל העולם ואולי עמיד העריז צחלכות ריה דמלינו כל והכוונה רוב כמו מלך על כל העולם כולו שפסול אלא דקיד כל העולם היינו

ובג"כ נ' יזק סג"ל סנאצו צצ' אפי' יזק יזק חלק ז

מגילה נקראת פרק ראשון מגילה

עין משפט
נר מצוה

ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל

אלא תשיעו ועשירו. ומכאן נראה כי שם סמוכין לימים המפורשים: והוא קרא: ומשני כימים וכו'. עפי' חיה לן לברוי ימים המפורשים: ופרדן אס ימים ששן סמוכין לימים און. לברוי אלא ס"ו וי"ז דלוי מרבינן לפניו על כרחך דלרבות י"א וי"ב אלא חיה תורה אור ד"ג לא נמו צו אס כן אין סמוכין לימים אכל אי מרבינן לחמוריו הן סמוכין מש: ומשני ליה יכול. א"ל לומר כן: כל חדש כשר. למפרש וליואל כשירא שלא ימלא מגילה בידו בזמנה לקרות אח המגילה קודם יליחמו: ובלבד עד ט"ו. אכל מי שחאס ולא קרא עד ט"ו לא יקרא א"כ דכתיב: ולא יעבר: הדא דלא אה"ל לא אמרן להקדים מר"ח או מ"א אלא לקריאת המגילה אכל סעודה פורים אין עושין אלא צי"ד לפורים וצ"ו למוקפין: ואין מחלקין לעניים. מצביע פורים אלא צי"ד וצ"ו אה"פ"י שמצבין אותו ביום קריאה: ופרדן ויהיו אלו לקריאה. י"ד וצ"ו לקריאה דוקא ואלו זמנים הסופרים מדרש"א כשרים לסעודה דוקא ומצ"ל למדרש בהיפך. ל"א ה"ק ונרבי לזמנים אלו דמרבין מקרא בין לסעודה בין לקריאה: והימים האלה מכריס ונעשים דכתיב זכירה תחלה ואח"כ עשייה א"כ אי אפשר להקדים הסעודה ולצ"ב ה"ק כתיב והימים האלה מכריס ונעשים ולעיל מיעה כתיב להיות עושים אח שני ימים האלה אמשע דמי ימים האלה הם כשרים לזכירה אכל שאר ימים אינן כשרים אלא לסעודה דהיינו העשייה כדמוכח מדרש"א מכריס ונעשים: וזה אומר. מדרש"א דכתיב זכירה תחלה ואח"כ

7

→

מגילה ס"ב

ס"ב

ה"י

אלא תשיעו ועשירו כימים ימים שהן סמוכין לימים ואם ימים שהן סמוכין לימים אינן אלא ששה עשר ושבעה עשר ליה יבול דא"ר אבהו בשם רבי אליעזר לא יעבר ולא יעבר ר' יצחק בר נחמן בשם שמואל לא יעבר ולא יעבר רבי נתן כל החדש כשר לקריאת המגילה מה מעבא יהודיש אשר נהפך להם סינון לשמחה ונו' א"ר חלבו ובלבד עד חמשה עשר דא"ר אבהו בשם ר' יעזר לא יעבור ולא יעבור ר' יצחק בר נחמן בשם שמואל לא יעבר ולא יעבר הדא דאת אמר לקריאת המגילה י אבל לעשות סעודה אינן עושין אלא בארבעה עשר ובחמשה עשר (א) ואין מחלקין לעניים י אלא בארבעה עשר ובחמשה עשר אין עיניהם של עניים הללויה אלא בארבעה עשר ובחמשה עשר ויהיו (ב) אלו לקריאה ואלו לסעודה ר' חלבו ר' חונה בשם רב ויהימים האלה נזכרים ונעשים נזכרים בקריאה ונעשים בסעודה זאת אומרת שבגילת אסתר ניתנה להודיש רבי חלבו ר' יסא בשם ר' יעזר נאמר כאן ידברו שלום ואסתר נאמר להלן אמת קנה ואל תמכור הרי היא (ג) כאסתר של תורה מה זו צריכה סירטום י אף זו צריכה סירטום מה זו ניתנה להודיש אף זו ניתנה להודיש ר' ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק מגילה שספר שמואל דוד ניתנה להודיש מה מעבא אכל בכתב בן המסורת מיד ה' זו רוח הקדש עלי השכיל סיבן שניתנה להודיש ר' ירמיה בעי ולמה לי נן אמרין ותבנית כל אשר היה ברוח עמו א"ר מנא כחמשה עשר. ר' סיבון בשם רבי יהושע בן לוי (ד) חלקו כבוד לארץ ישראל שהיתה הריבה באותן הימים ותלו אותה מיכות יהושע בן נון ויקראו הבל בחמישה עשר ר' אבהו דרש ישיבה מה ישיבה שנאמר להלן מיכות יהושע בן נון אף ישיבה שנאמר כאן מיכות יהושע בן נון ויקראו הבל ב"ד ר' יודה בר פזי *דרש פרוז פרוז נאמר כאן פרוזות ונאמר

נעשים ש"מ שניתנה להדרש ה"ג ה"ק הא דאמרין דמגילת אסתר ניתנה להדרש בג"ש ויהיג מצ"ל: במגילה כהן. נאמר להלן. בזהרה אמת קנה ונו': כאסתר של תורה. כס"ת נעמה: מה זו. הורה לזכרה שירעו שחבור לכתוב בלא שירעו: מגילה שמסר שמואל לדוד. שהיה כתוב בה הכניח בית המקדש שמסרה הקב"ה למשה ומוסרה ליהושע והושע לזקנים ומקוים לשמואל ושמואל מסרה לדוד וכשנסרה דוד לשלמה בנו א"ל הכל ככתב מיד ה' עלי השכיל: זו המסורת. מלא וחסר קרי ומכיו דאלת"ה לה מה מסרה ככתב ולא בע"פ: זו רוח הקדש. שיש בה דברים מסותרים ע"פ הסוד: עלי השכיל. דלהשכיל תמשע להבין דבר מתוך דבר וב"מ שניתנה להודיש וזה א"ר חן דורשין מה"י קרא ונעשים ונו' דכתיב מקוים קרא דהכל ככתב ונו' שהיה כדוק"ק וגם שם מפורש כרות: אחר ר' מנח. מה ליה למכמה דאיכא למומר מהו ברות ברות פיו שפירש לו דוד בע"פ מה שמסר לו ככתב ולא ברוח"ק לכך אולטרין מיד ה': מ' חלקו כבוד לא"י. לכך אמרו מימות צ"ו ולא אמרו מימות החשורוב דהא כל עיקר שחלקו המנה לשני ימים היינו משום דמוקפין דמיין לזבון ח"כ כי שובן ה"ל לתקן מוקף חונה מימות החשורוב אלא כדי לחלוק כבוד לא"י שהיה מרובה ברוח"ק היום בלא היו שיריות הדבה בל"י שהיו לכן אח חומה והיה גנלי בדבר שהא ידועת כפרוים: ופרדן ויקראו הבל בע"ו. בין אותן שמוקפין חומה מימות יהושע בין אותן שמוקפין מימות החשורוב: מה ישיבה כהאמר להלן. במלכות ובני ישראל היושבים בערי יהודה: אף ישיבה שנאמר כאן. במגילה על כן יהודים הפרוים היושבים בערי הפרוים מימות יהושע ומדרשוים מימות יהושע נקראים פורים ש"מ דאף מוקפין שהיו מוקפין מימות יהושע: ופרדן ויקראו הבל ב"ד. חן מולוקן שמוקפין מימות יהושע ויש להם חומה עכו"ם: ונאמר

ריב"ז

וידיו אלו לקריאה ואל לסעודה. פ"י הימים הללו ה"ב וס"ו יהיו דוקא לסעודה וזמנים הקדומים יהיו לקריאה משום דעל סעודה כתיב מפורש לעשות חתים ימי מכתה וישיבה ע"כ היו הימים הללו לסעודה אכל לקריאה הוא נמוה זמנים הקדומים ע"ו חבטו ר' חלבו ר' חיה בשם רב והימים האלה נזכרים ונעשים נזכרים בקריאה אס כן ע"כ והימים האלה נזכרים בקריאה:

רבי סיבן בשם רבי לוי חלקו כבוד לא"י כי וזהו אותן מימות יהושע בן נון. ט"כ לה חיבתן לן מה שהוא עשה כפיו ופרדן לפ"י כיון דנתיק מוקף היה שמוקפין עכו"ם אכל חלקו כבוד לא"י חשינו ששני מוקף עכו"ם סיבין דמה שהיה מוקף הימות יהושע בן נון א"כ לפ"י ב"מ מוקף עכו"ם אס כן יקראו הבל בע"ו בין המוקפין עכו"ם בין המוקפין מימות יהושע בן נון ע"ו

אלא תשיעו ועשירו. לחודייכו ולא י"א וי"ב דהא לא מסיימו קרא: ומשני כימים וכו'. עפי' חיה לן לברוי ימים המפורשים: ופרדן אס ימים ששן סמוכין לימים און. לברוי אלא ס"ו וי"ז דלוי מרבינן לפניו על כרחך דלרבות י"א וי"ב אלא חיה תורה אור ד"ג לא נמו צו אס כן אין סמוכין לימים אכל אי מרבינן לחמוריו הן סמוכין מש: ומשני ליה יכול. א"ל לומר כן: כל חדש כשר. למפרש וליואל כשירא שלא ימלא מגילה בידו בזמנה לקרות אח המגילה קודם יליחמו: ובלבד עד ט"ו. אכל מי שחאס ולא קרא עד ט"ו לא יקרא א"כ דכתיב: ולא יעבר: הדא דלא אה"ל לא אמרן להקדים מר"ח או מ"א אלא לקריאת המגילה אכל סעודה פורים אין עושין אלא צי"ד לפורים וצ"ו למוקפין: ואין מחלקין לעניים. מצביע פורים אלא צי"ד וצ"ו אה"פ"י שמצבין אותו ביום קריאה: ופרדן ויהיו אלו לקריאה. י"ד וצ"ו לקריאה דוקא ואלו זמנים הסופרים מדרש"א כשרים לסעודה דוקא ומצ"ל למדרש בהיפך. ל"א ה"ק ונרבי לזמנים אלו דמרבין מקרא בין לסעודה בין לקריאה: והימים האלה מכריס ונעשים דכתיב זכירה תחלה ואח"כ עשייה א"כ אי אפשר להקדים הסעודה ולצ"ב ה"ק כתיב והימים האלה מכריס ונעשים ולעיל מיעה כתיב להיות עושים אח שני ימים האלה אמשע דמי ימים האלה הם כשרים לזכירה אכל שאר ימים אינן כשרים אלא לסעודה דהיינו העשייה כדמוכח מדרש"א מכריס ונעשים: וזה אומר. מדרש"א דכתיב זכירה תחלה ואח"כ

שילוח

ספר

התעוררות תשובה

חלק שלישי

תשובות בירורי הלכות וחידושי סוגיות
על שו"ע אורח חיים

מאת גאון ישראל וקדושו רכבו ופרשיו בוצינא קדישא
חסידא ופרישא מאורן של ישראל

רבינו שמעון סופר זצוק"ל
אב"ד ערלוי (במדינת הונגריא) יע"א

בן רבינו הגדול מאור הגולה מרן בעל כתב סופר זצ"ל
בן רבינו הגדול מאור הגולה מרן בעל חתם סופר זצ"ל
ולמעלה בקודש ז"ע

סדר ונערך בתוספת הערות והארות

"עקבי סופר"

מנכדו הג"מ עקיבא מנחם סופר שליט"א

ירי"ל ע"י

מכון להוצאת ספרים וחקר כ"י ע"ש החתם סופר ז"ל

עיה"ק ירושלים תוכב"א

שנת תש"נ לפ"ק

שנת המאה וחמישים להסתלקות מרן החתם סופר ז"ע

סימן תעב

המקבל עליו שבת מבעוד יום וזכר שעדיין לא אמר הלל

נסתפקתי במי ששנה לומר הלל בע"ש דהנזכר וכבר קיבל עליו שנה מבעוד יום וזכר לאחר מכן שלא אמר עדיין הלל, וכיון דכל היום כשר לקריאת הלל כדהנין מגילה (כ"ע"ב), האם יוכל עוד לקרות את ההלל וצרכה.

הנה דבר זה אינו דומה למה דליתא בטו"ז סוף הל' ר"כ (סי' ת"ר סק"ב) דכשחל ר"כ ביום המישי ושישי ולא היה להם שופר וצ"ל להם שופר אחר קבלת שנה מבעוד יום קודם בין השמשות, דהעלה שיהקטו בשופר בלא צרכה, דשאינהם דהקיעת שופר בשנה היכה משום שבות, אבל קריאת הלל אין צו משום שבות. ואין לומר שנראה כהרהי דסתרי, דהרי גם בשנה הוא מימי הנזכר והייב בקריאת הלל, ואפילו אם כבר קיבל שנה מ"מ הנזכר הוא וחייב בהלל. אבל אם חל ערב שנה צום שמיני של הנזכר, אי"כ נראה כסתרי אהדדי, כיון שכבר קיבל שנה שוב עבר ותקף היום ואינו עוד הנזכר, ור"כ בכל ימי הנזכר א) אם לא קרא כל היום והתפלל הפלה ערצית אחר פלג המנחה הגם שעוד היום גדול, מ"מ נראה כסתרי אהדדי כדליתא בשו"ע הל' הפולין (סי' ל' ס"ה) שאם לא הניח הפולין כל היום וכבר התפלל הפלה ערצית ועדיין הוא יום דלא יניחם הח"כ, ויעווי"ש בשו"ע (א"ח סק"ז) דיניחם בלא צרכה, וה"ע כיון דלילה לאו זמן הפולין הוא הוי כהרהי דסתרי, אי"כ ה"ה בכלל אחר שכבר התפלל הפלה ערצית יקרא את ההלל בלא צרכה.

סימן תעג

בטעם דלא הובא בשו"ע דמשנכנס אדר מרביים בשמחה

יש לתמוך הא דלא הביא בשו"ע א"ח הכי מימלא דרב בשמחה הפניה (כ"ע ע"א) דמשנכנס אדר מרביין בשמחה. [ורק המג"א סי' תרפ"ו סק"ד הביאו] ואילו מה דאמר שם רב דמשנכנס אדר ממעטין בשמחה הביאו המחבר (סי' הקרי"א ס"א).

ונלע"ד ליישב, דבגמרא דידן לא מלינו שום הקדמה לקרות המגילה רק י"א י"ב וי"ג ב"א, אבל בירושלמי מגילה (פ"א ה"א) ח"ה דכל החודש כשר לקריאת המגילה, וילוף ליה מדכתיב החודש אשר נהפך להם מיוגן לשמחה, וכיון דכל החודש נהפך לשמחה יכולין לקרות המגילה מר"ח, (אלא דמסיים שם א"ר הלבו ובלבד עד חמשה עשר דלא יעבור כתיב), וכיון דהמחבר (סי' הרפ"ה ס"ז) הביא בשם י"א דיכולין לקרות המגילה מר"ח, וברמ"א כתב ע"ז והכי נהוג, אי"כ מובן מאליו דמרביין בשמחה מר"ח, דהרי הא דקורין המגילה מר"ח ילוף ליה מהא דנהפך החודש לשמחה, והיינו מר"ח, וממילא מרביין בשמחה מר"ח א).

סימן תעד

טעם לקריאת פי שקלים בזה"ז וחבור סוף מס' שקלים לתחלתה

לנעץ סיומא דמסכת שקלים עם התחלתה. הן (בפ"א מ"א) : ב"אחד ב"אדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים,

ע ק ב י פ ו פ ר

ז"ל שהובא לעיל, דס"ל דגם לולי גם הנצחון ג"כ היו מדליקים ה' ימים, ובפרט למש"כ אאמ"ר הגנ"י בספרו יומין דהנזכר (סי' ל"ה) דכן הוא ג"כ משמעות הרמב"ם בה' הנזכר (פ"ג ה"ג). אלא דעל שאר הימים היה אפ"ל דחייבות מפאת גם דמנורה, דהא גם לשיטתם דמדליקין לזכר נצחון המלחמה, מ"מ מדליקין ג"כ מפני גם דמנורה, והרי הגר"ש מוילנא ז"ל כתב דהידוסי של ריב"ל דנשים חייבות בני"ח הוא אע"ג דאינו אלא לגם דמנורה.

ובשו"ת בית שערים (ס"ם) פשיטא ליה דנשים פטורות מאמירת הלל בתנוכה. [וכתב דמה שאומרים הלל הוא משום גם דמנורה, ולא משום נצחון המלחמה, והוכחה לזה ממה דהביאו בגמ' שבת (כ"א ע"ב) הנס דמנורה, ואמרו לשנה אחרת קבעום ועשאוים י"ט בהלל והודאה. והטעם דנשים פטורות כתב עפ"י הרמב"ן ב"ה"מ (שורש א') ד"ה והפליאה, דגוף המצוה שיאמרו הלל ושיירה על כל צרה הוא מה"ת, רק הנוסח שיאמרו הלל ושיירה דווקא בנוסח זה הוא מדרבנן, והתוס'

פסחים (ק"ח ע"ב) ד"ה היו, כתבו דדוקא במ"ע דרבנן תקנו לנשים מטעם שאף הן היו באותו נס, אבל לא במ"ע דאורייתא שהז"ג, ולפי"ז אין לחייב נשים באמירת הלל בתנוכה דהיה דאורייתא. ולענ"ד צ"ע דהא הרמב"ן בעצמו בד"ה הנ"ל, כתב דאמירת הלל בתנוכה לא הוי אלא מדרבנן. ועיין שו"ת חת"ס היר"ד (סוסי' רל"ג) ד"ה וכבר, שכתב דאפשר דקריאת הלל בתנוכה הוי דאורייתא. וע"ע מש"כ בהאר"ח (סי' ר"ח) ד"ה ומ"ש דפורים, ובליקוטי הערות שם, ואכמ"ל. וראה עוד מש"כ בכלי חמדה עה"ת במילואים לפ' כקץ, לבאר דברי הרמב"ם הנ"ל שהעיר עליו הגר"ש מוילנא ז"ל.

א) וכמו"כ ברי"ח כשחל ביום ו' וכבר קיבל עליו השבת וכדלעיל, הוי ג"כ תרתי דסתרי דכתב רבינו לקמן.

ב) עיין שו"ת חת"ס תאו"ח (סי' ק"ם) מ"ש ליישב קושיא זו → גם על הרמב"ם דג"כ לא הביאו. ובדברי רבינו אין ליישב זאת, דהרי הרמב"ם לא הביא להלכה הך דירושלמי.

בעזהש״ת

ספר

אמרי ברוך

חבר מאמרים ושיחות
בעניני המועדים

הגדה של פסח

מאת

ברוך חיים סיימאן

ר"מ בישיבת רבנו יצחק אלחנן

נוא יארק • תשפ"א לפ"ק

דברי הירושלמי בביאור הענין שהד' כוסות הן כנגד ד' פעמים שמופיע המלים כוס פרעה בחלומו של שר המשקים, וכתב בספר חיבת הקדש וז"ל, ולזאת הכוסות של גאולה הם כנגד ד' כוסות של פרעה המראים לדעת כי העבד הנאמן לאדונו גם בשבתו והיותו כלוא בירכתי בור שבי אך לזאת ישאף רוחו להיות מקורב לאדונו ולעבוד אותו ולשרתו, [לשון הקינה של רבי יהודה הלוי - ציון הלא תשאלי לשלום אסיריך שהביא לעיל בספר חיבת הקדש וז"ל, הקינה מבור שבי שואפים נגדך, ומשתחווים איש ממקומו, עלי נוכח שעריך] ואך למטרה זאת יצפה לצאת מבית כלאו. גם עלינו להיות עבדים נאמנים לאדון האדונים מלך מלכי המלכים הקב"ה ולצפות וליחל להגאולה העתידה לא למען ותעלת וטוב גופני ורק כדי שנתקרב לעבודת ד' וליהנות מזיו השכינה ע"י הדבקות בדרכיו ותורתו יתברך, ע"ד מ"ש, הללו עבדי ד' ולא עבדי פרעה (מגילה יד.), עכ"ל.

ונראה כוונת דבריו היא שכשם שכאשר שר המשקין היה בבית הסוהר וצפה בפנימיותו לצאת משם לא למען ההצלה הפרטי שלו אלא תשוקתו היתה לעבוד את המלך ומשום כך פתר יוסף את חלומו לטוב והצליח לחזור למשרתו, כן אנחנו בליל הסדר יש לנו ד' כוסות להראות להקב"ה שיש לנו אותה התשוקה כמו שר המשקין ומצפים אנו לישועה לצאת מן הגלות כדי שנוכל לזכות לקרבת אלקים כלשון הפסוק (תהלים עג-כח) ואני קרבת אלקים לי טוב, ולזכות לעלות לציון ברנה כדי לעבוד את בוראנו בלב ונפשי.

7 דברי רש"י בדברי חז"ל משנכנס אדר מרבין בשמחה

על פי הביאור הנ"ל בד' הכוסות בליל הסדר יש לפרש דברי רש"י במס' תענית בקשר לפורים ופסח. איתא בגמ' תענית (כט.) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה וכתב רש"י (תענית כט.) ד"ה (משנכנס) וז"ל, ימי נסים היו לישראל פורים ופסח. והעיר בזה מוהרה"ג ר' חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל ראש ישיבת כרם ביבנה בספרו אסופת מערכות חנוכה ופורים (שנערך ע"י יעקב ב. פרידמן עמ' ערה-רפו וכן שז-שיג). ותמה על דברי רש"י הנ"ל למה הביא רש"י גם פסח אם כוונתו

לפרש דבר
דברי הספ
לפסח, והו

איתא
נתחייבו ג
אמרו לו
(מועדים)
רלא) וז"ל
שנתחייבו
דגדר חטא
דמבואר)
יעלה לו
שטעה בו
שבעים ג
אחשורוש
קנס ושונ
היא כאיל
הנאה זו
בגאולה ג
משה רבי
אצל פרע
לילך קוז
שיאמינו
לעורר הו
לילך אל
בגאולה י
סעודה ג

לפרש דברי חז"ל לגבי משנכנס אדר עיי"ש בביאור הדברים. אולם על פי דברי הספר חיבת הקודש הנ"ל יש לפרש בעוד אופן החיבור בין פורים לפסח, והדברים יבוארו לפנינו.

ביאור בספר אבני שוהם

בדברי חז"ל שנהנו מסועדתו של אותו רשע

→ איתא בגמ' מגילה (דף יב.) שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו אתם, אמרו לו מפני שנהנו מסועדתו של אותו רשע. ועיין בספר אבני שוהם (מועדים) להרה"ג ר' נחום אייזענשטיין זצ"ל (פורים מאמר ד) שכתב (עמ' רלא) וז"ל, ומבואר דעוונם שנהנו מסועדתו של אותו רשע חמור כל כך שנתחייבו בשבילו כליה, וצ"ב מהו החומר בזה. ונראה דהביאור בזה הוא, דגדר חטא זה שנהנו מסועדתו של אותו רשע הוא בבחינת יאוש מהגאולה, דמבואר (מגילה יא:) בתחלה אחשוורוש היה ירא להשתעבד בישראל שלא יעלה לו כמו שעלה לכל אלו שהצרו את ישראל שכולם נעשו. אלא שטעה בחשבון שהנביאים נתנבאו שילכו בגלות לע' שנה. וכיון שעברו שבעים שנה, ולא נגאלו, שוב לא יגאלו לעולם. באותה שעה עשה אחשוורוש סעודה גדולה והוציא בגדי כהונה והתלבש בהם להראות שהוא קנם ושוב לא יחזרו לכלל ישראל. ויוצא לפי"ז דהנאתם מאותה סעודה היא כאילו הסכימו והשלימו על עצמם שישארו בגלות לעולם. ונראה מתוך הנאה זו שנתיאשו מהגאולה, לכן נגזרה עליהם כליה, דמי שאינו מאמין בגאולה אינו זוכה לגאולה. כמו שביאר הסבא מקלם זצוק"ל, שלכן נתחייב משה רבינו בבואו מצרימה לילך תחילה אל זקני ישראל ורק אח"כ לעמוד אצל פרעה, דלכאורה היה לו מיד להתייצב לפני פרעה. ולמה היה לו לילך קודם אל זקני ישראל. וביאר דסדר זה הוא מהלך הגאולה. דע"י שיאמינו ישראל בגאולה יזכו לגאולה, ולכן הלך אל זקני ישראל תחילה לעורר רוחם באמונה, ורק אז ע"י שנתחזקה אמונתם בגאולה היה יכול לילך אל פרעה להוציא בני ישראל ממצרים. ולולא האמונה שהאמינו בגאולה לא היתה מועלה הליכתו אל פרעה עכ"ד. ולכן אותן שנהנו מאותה סעודה נגזרה עליהם כליה, עכ"ל.

ומבואר בספר אבני שוהם שהטעם שנגזרה גזירה של כליה על כלל ישראל בזמן פורים שמבואר בחז"ל שנהנו מסעודת האחשורוש הוא משום דסעודה זו מראה על יאוש מהגאולה שהרי כיון דלפי חשבונם כבר עברו הגלות של ע' שנה ולא נגאלו בבנין הבית, חשבו שכבר לא יגאלו וממילא יכולים להוציא כלי המקדש ולהשתמש בהם לסעודה חשובה של חולין.

תיקון עבירה של יאוש מן הגאולה בליל הסדר

על פי ביאור זה של האבני שוהם שבזמן פורים נתייאשה מן הגאולה ובפרט סעודת אחשורוש היתה סעודה שמראה על יאוש זו, נראה שליל הסדר הוא תיקון לעבירה זו, הרי כבר ביארנו שעורכים הסדר עם ד' כוסות כמבואר לעיל מספר חיבת הקודש להראות שאנו מצפים לגאולה כמו ששר המשקין צפה לישועתו. הרי נמצא שסעודתו של אחשורוש היתה סעודה של יאוש וסעודת ליל פסח עם ד' כוסות היא סעודה של צפיה לגאולה וממילא הוי תיקון לחטא של זמן פורים.

ונראה על פי הנ"ל לבאר דברי רש"י (תענית כט. ד"ה משנכנס) וז"ל, ימי נסים היו לישראל פורים ופסח. וכבר הבאנו לעיל שיש שהעירו למה רש"י מניס פסח לפרש דברי חז"ל על משנכנס אדר. אולם, על פי הדברים שהבאנו לעיל יש לפרש ששמחת פורים באה מתיקון העבירה של פורים שהיתה יאוש מן הגאולה וכנ"ל שהרי ע"י ליל פסח אנו לא רק מספרים סיפור יצ"מ על העבר אלא גם מצפים לישועה על העתיד וממילא נתקן העבירה של יאוש מן הגאולה. וזוכים אנו לשמחת פורים שהפגם של יאוש מן הגאולה נתקנה בפסח. L

דברי השבלי הלקט בברכת אשר גאלנו

על פי הדברים הנ"ל יש לבאר דברי השבלי הלקט בביאור ברכת אשר גאלנו בליל הסדר. עיין בדבריו (שבלי הלקט סדר פסח ד"ה כנגד ארבעה בנים דברה תורה) - שדן בכרכה על הגדה של פסח בתחלה כתב בשם אחיו ר' בנימין נר"ו וז"ל, ומצוות הגדה היא מצות עשה והיתה טעונה ברכה אלא שנפטרת בקריאת שמע עכ"ל (עיין במהדורת שבלי הלקט זכרון

אהרן עמ'
שברכות
והריטב"א

אולב
אשר גאל
ובזמן הב
ומרורים,
וחותמין
שרוצין ל
לא היה ו
בדעה או
בסוף ולז
מברך על
היה בא
השעבוד
של ספור
בטעם ש
על העבו

כ

בבי
בגאולה
חותם, ו
ולדגלים
בעבודת
הפסחים
גאלנו ד
העתיד
אחרים
אריאלי

י"ב ימים של קרבנות הנשיאים ובית המקדש השלישי יבנה אחר מלחמת עמלק בי"ד ניסן ואחר זה יהיה שבעת ימי הפסח ואחר זה יהיה ז' ימי חינוך הבית דומיא דחנוכת בית ראשון בימי שלמה המלך, שהרי אין מערבין שמחה בשמחה הרי כמעט כל החודש יהיה בקדושה ושפיר אין מתענין בכל החדש.

ועוד יש לצרף דברי המעשה רוקח עם הדברים שכתבנו לעיל שחודש ניסן הוא החדש המיוחד לגאולה מקדמת דנא וממילא הוא החדש שיבנה בית המקדש בעתיד, אדיר הוא יבנה ביתו בקרוב וכו'.

שיטת הירושלמי בענין קריאת המגילה בחדש אדר

יש עוד מקומות דחזינן שיש חשיבות לחדש נוסף על יום מסויים. איתא בירושלמי מגילה (פ"ק הל' א) תני בשם רבי נתן כל החדש כשר לקריאת המגילה מה טעמא (אסתר ט-כב) והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה וגו' א"ר חלבו ובלבד עד חמשה עשר דא"ר אבהו בשם ר' לעזר לא יעבור ולא יעבור (אסתר ט-כז). וכתב המחבר בשו"ע או"ח (סי' תרפח סע' ז'), המפרש בים והיוצא בשיירא ואינו מוצא מגילה להוליך עמו יקראנה בי"ג או בי"ב או באחד עשר בלא ברכה ואם אי אפשר להמתין עד ימים הללו יש אומרים שקורא אפילו מתחלת החדש. ועיין בבאר הגולה שמביא שהמקור לשיטה זו שקורין המגילה אפילו בתחלת החדש הוא כהגהות אשר"י בשם האור זרוע (ריש מגילה סי' א ברא"ש) והירושלמי הנ"ל. הרי חזינן שהלכה זו דומה ליסוד הנ"ל לגבי סיפור יציאת מצרים שיש חשיבות לכל החדש לגבי דברים מסויימים. אמנם, לגבי מקרא מגילה אין לקרות אחר ט"ו משום דכתיב ולא יעבור, אך אכתי הקריאה מתחלת החדש עד ט"ו הוא דין של חשיבות חדש אדר לגבי מקרא מגילה וכמו שמבואר בירושלמי הנ"ל על פי הפסוק (אסתר ט-כב) והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה.

חידושו של המנחת חינוך בנוגע לזמן התעניות מדברי קבלה

עוד דבר שמצינו כיוצא ביסודות הנ"ל בנוגע לחשיבות של החדש הוא מדברי המנחת חינוך. ודכירנא כד הוינא טליא בשנת תשל"ח והתחלתי

ללמוד בחדשי הקיץ בקיבוץ של בני עליה הנקראת מורשה כולל, התארח ראש ישיבת רבינו יצחק אלחנן ונשיאה הרה"ג ר' נחום לאם זצ"ל בצום של שבועה עשר בתמוז (כאמת היה י"ח בתמוז שהצום נדחה) לכולל והעביר שיעור בענין הצומות מסוגיא דראש השנה (יח.-יח:), והביא דברי המנחת חינוך (מצוה שא) והעיר לבאר טעמא דמלתא שלא מתענים בדי צומות שאירעו בשבת.

וכך הם דברי המנחת חינוך וז"ל, ועוד כיון שהוא מדברי קבלה שהוא דברי תורה איני יודע למה לא ידחה התענית שבת ויום טוב. עיין בבית יוסף מביא שם בעשרה בטבת היה דוחה שבת, עיי"ש בסי' תקנ"ג. כיון דהתענית דברי קבלה וגם עונג שבת מדברי קבלה כמבואר בר"מ פרק ל' משבת ה' א', עכ"ל.

וכוננת קושיתו היא שהרי יש מצוה של עונג שבת כמבואר בנביאים (ישעיה נח-יג) וקראת לשבת עונג והוא דברי קבלה וכן החיוב לצום בדי צומות הרי גם כן מדברי קבלה שמובא בנביאים כדכתיב (זכריה ח-יט) כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה וגו', וא"כ מאי אולמיה הפסוק בישעיה שמצריך עונג בשבת לפסוק בזכריה שמצריך לצום בדי התעניות. ועל זה יישב המנחת חינוך על פי יסודו המפורסם וז"ל, ולפי מה שכתבתי נוחא, דבאמת דברי קבלה [הם] ולא היה על יום מיוחד על כן אמרו שאינו דוחה שבת וכו', עכ"ל. ומקודם לזה במצוה זו כתב וז"ל, והנראה לענ"ד ונפקא מינה לדידן גם כן, דארבע צומות הללו מדברי קבלה אין נקבע להם יום מיוחד עשרה בטבת או תשעה באב וכדומה, רק הדברי קבלה הוא על אלו החדשים דבטבת ותמוז ואב ותשרי מחוייבים להתענות בהם יום אחד. אבל לא נתייחד יום מיוחד רק איזה יום שרוצה יוכל להתענות רק באלו החדשים. וראיה לדבר דכפסוק (זכריה ח-יט) אינו מבואר איזה יום כלל, רק צום הרביעי וצום החמישי וצום העשירי דהיינו החדשים אבל לא באיזה יום, עכ"ל.

ובזה יישב הטעם שאין מתענין בשבת אע"פ שחובת העונג הוא מדברי קבלה וגם חובת התענית היא מדברי קבלה, כיון שאין יום מיוחד בחדש

שצריכים י
בודאי יותו
בענין של
ביום אחד,
הנ"ל שלפ

להאמ
ההו"א ש
הגאולה, ו
הקב"ה או
להגאל. או

מר
ה

חי

איתא
כאילו הוא
לאמר בעב
(עמ' רסח)

שצריכים לצום א"כ יוצאים ידי דברי קבלה באיזה יום בכל החדש - ולכן בודאי יותר טוב לקיים עונג שבת באכילה ולצום ביום אחר בחדש שהרי בענין של הצום ביום מיוחד הוא תקנה דרבנן מאוחרת שכל ישראל יצומו ביום אחד, אולם חובת העונג בשבת הוא מדברי קבלה, הרי חזינן כיסודות הנ"ל שלפי המנחת חינוך יש חשיבות מדברי קבלה לכל החדש כולו.

להאמור, אנו רואים בחשיבות של כל החודש כולו, וממילא מובן ההו"א של בעל ההגדה יכול מראש חדש, כיון שחדש ניסן הוא חדש הגאולה, ויהי רצון שע"י קיום שלנו בחדש ניסן של סיפור יצ"מ יחיש הקב"ה את הגאולה וכדברי חז"ל (ר"ה יא.) בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל. אדיר הוא יבנה בית בקרוב אכ"ר.

מאמר כא

מתחלה עע"ז היו אבותינו ועכשיו קרבנו
המקום - מנן נח לישראל בליל הסדר

ביאור החת"ס בדברי הגמ' בכל דור ודור
חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים

איתא בגמ' פסחים (קטז:) בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר (שמות יג-ח) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. וכתב החתם סופר בדרשותיו (עמ' רסח טור ד' דרוש יז לפסח תק"פ) וז"ל, דאיתא בפרק ערבי פסחים

Pam, Avrohom

ספר

עטרה למלך

כולל מאמרים והערות, השקפות והדרכות, חידושים
וביאורים, ספורים ודרושים — בהדגשה מיוחדת
להנהגה ישרה ודרכי נועם בין איש לרעהו

מאת מו"ר הרב הגאון

ר' אברהם יעקב הכהן פאם שליט"א

ראש ישיבה דמתיבתא תורה ודעת

יר"ל ע"י תלמידיו

ברוקלין, נ.י. — תשנ"ג לפ"ק

בחנוכת בית המקדש שעשה שלמה עשו חג לפני ה' שבעת ימים, ואח"כ עוד שבעת ימים, וכתוב: "ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך, וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו" (מ"א: ח: טו). במס' מו"ק (דף ט.) דרשו: "שמחים" — שנהנו מזיו השכינה, והקשו המפרשים, מנין לנו ששמחו מזיו השכינה — הלוא אפשר לומר שהשמחה היתה על שנהנו משולחן המלך שעשה כסעודת שלמה בשעתו, והיו שם ריקודים וזמירות וכדומה — מאי משמע שהשמחה היתה על שנהנו מזיו השכינה? ותירצו, שההוכחה שהיא שמחה של מצוה היא כשרואים איך מרגישים ביום המחרת, אחרי שכבר תמה ונשלמה השמחה — אם היתה שמחה של שטות והוללות, לא נשאר שום רושם מהשמחה לאחר כלות השמחה. אדרבה — מרגישים עצבות על התנהגותם ועל שהקילו ראשם וכיזו עצמם ואחרים. אבל אם זו באמת שמחה של מצוה — "על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו" — שמחה של הודאה להקב"ה על שהשרה שכינתו בכהמ"ק — שמחה זו עושה רושם על העתיד, ומרגישים השמחה גם לאחר זמן. אם "וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב" — הרי מוכח שהשמחה היתה שמחת זיו השכינה.

וכן הוא בשמחת פורים, שהשמחה צריכה להיות על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל עמו — על חסדי ה' שהציל אותנו מיד המן צורר היהודים — על גדולת מרדכי ואסתר. ולבני תורה יש שמחה מיוחדת, כי בימי מרדכי ואסתר קיימו וקבלו התורה שבע"פ, אשר היא כל חיותנו ושמחתנו ושעשועינו, ובה אנו הוגים יומם ולילה. L

* * *

יש נוהגים לומר דברי תורה על ענייני המגילה והחג ובטח שזה דבר בעתו ודבר נעים. אבל יש שאומרים "פורים תורה" — מבלבלים דברי המגילה ודברי חז"ל ועושים דרשות של דופי וליצנות — על זה חלילה לומר דבר בעתו מה טוב, דהא איתא בסנהדרין (קא.): ת"ר הקורא פסוק של שה"ש ועושה אותו כמין זמר, והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו (פירש"י: כמיסב על יינו, עושה שחיקותיו בד"ת... לשחק בהם בני המשתה) מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק

וכל

הר רק מיני שאסור י"א אם ידוע, שורה

הכנס לת"ח קלות נופל ליכה בואר מרה זלחו אמ ת"ח צאים יקודי

שיא טנפל ע"י פשר ראש ותא

22

ספר

בני יששכר

לשבתות ומועדים וחדשי השנה

דרושי תורות וחוקים, מדבש מתוקים, שבעתיים מזוקקים,
נובעים ממקור נאמן, מאן מלכי רבנן, ונוזלים מן לבנון,
המגורה הטהורה, בוצינא דנהורא, אספקלריא המאירה,
מוהר"ר **צבי אלימלך שפירא** זצלה"ה
אב"ד בכמה קהלות ובערוב ימיו בק"ק דינוב יצ"ו

מאמרי חודשי
שבת - אדר

ועתה נסדר ונדפס מחדש בעהשי"ת
באותיות מאירות עיניים וכהגהה מדוקדקת
וסכיב יחנו ביאורים הארות והערות בדברי רבינו אשר יכונה בשם

'יודעי בינה'

תשע"ו

76

זנראה לי לרמו עוד, הרוצה שיתקיימו נכספיו יטע בהן אדר. דהנה ידוע מכתבי מרן האר"ז^ל (פרע"ם שער ר"ה פ"ד; ליקוטי תורה פרשת בא בטעמי המלות) צענין ראשי חדשים, שכל החדשים הן צנחנות איברי הראש, אדר הוא סוד החוטם צשיעור קומת הראש^{מי}.

← והנה צחוטם הוא חוש הריח, על כן תראה שני הגוללים אשר נעשה הנס באדר

על ידס, נקרא שמס צסס הצשמים המהנים לחוש הריח, דהיינו מרדכי נרמו צ'מר דרור' (שמות ל, כג) דמתרגמינן (תרגום אונקלוס) 'מרי דכי' - כמו שאמרו זכרונם לברכה (חולין קלט, ב"ד; וע"ע מגילה י, ב), אסמך נקראת 'הדסה'^{מי}, הן. על כן נאמר צמרדכי (אסמך ד, א) 'ויזעק זעקה' וכו' ולא נאמר מה אמר^{מי}, אך הוא מפני שהקול יפה לצשמים^{מי}, ויתצאר אי"ה להלן (מאמר ה אות ז) ביתר שאת^{מי} (וע"ע לקמן מאמר ד אות א ומאמר ז אות י).

יודעי בינה

כל ההוייתן והכל הוא מהשגחת השם, שם הנכבד הוי"ה המהרה כל היותו כרצונו.

מג. וכלשונו שם (בפרע"ה): "דע כי כל החדשים הם במלכות. האמנם יש בהם שתי בחינות, האחת בהיותה מצד הזכר, והנה היא מתחילת חודש ניסן ואילך, ודע כי כל החדשים נקרא ראשי חדשים, והענין, כי כולם הם מבחינת הראש, נגד כתר חכמה בינה וכו'. וסדרן כך הוא בנוקבא: ניסן - גולגלתא. אייר סיון - ב' אודנין. תמוז ואב - ב' עיינין וכו', אלול הוא חוטמא, וכאן נשאר הפה שאינו כמנין והוא נעלם. גם סדר זה הוא בזכר, כי תשרי - גולגלת הזכר. חשוון וכסלו - ב' אודנין. טבת ושבת - תריץ עיינין. אדר - חוטם. וגם בכאן נשאר הפה שלו נעלם". הרי מבואר שתודש אדר הוא בסוד החוטם מצד הדוכרא.

מד. שם: "מרדכי מן התורה מנין, דכתיב 'מר דרור' - ומתרגמינן 'מירא דכיא'". וימר דרור' הוא ראש לכל הבשמים, כמו שנאמר (שמות ל, כג) 'ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור'.

מה. כמו שנאמר (אסתר ב, ז) "הדסה היא אסתר". ואמרו חז"ל (מגילה יג, א) שנקראת כן על שם הצדיקים שנקראו הדסים, לפי שמעשיהם הטובים מריחים כהדס וכל העולם נהנה מריחם (עי' סנהדרין צג, א הובא לשונו בהערה הבאה).

מו. ולא נתבאר מה צעק ומה אמר, וכמו שעמדו על זה חז"ל (מגילה טו, א) עיי"ש.

מז. וכדאיתא בירושלמי (יומא פ"ד ה"ה): "וכשהיה מידק היה אומר הדק היטב הדק היטב שהקול יפה לבשמים". (וע"ע כויתות ו, ב). כי ההבל היוצא מהפה

מסייע לריח הבשמים, ולכן אומרים דווקא חיבות אלו 'הדק היטב היטב הדק' מפני שחיבות אלו יוצאות מהגרון, והקבלם מרובה (כלבו ס"י לח). [והאברבנאל (פרשת כי תשא) ביאר הטעם: "מפני שהשוחק בערך הקול ששומע יתכוין להשמיע קול העלי במכחשת כפי ערך הקול של המנגן, ותהיה אז שחיקתו בסדר ובערך משקל קול המנגן, ויתערבו על ידי כן הסמים במכחשת בערך שוה, ויתהפכו בשווי ויודקדקו ויתעצמו יפה, מה שלא יהיה כן כשישחקו שלא כסדר כי אז יהיה חלק ממנו דק וחלק ממנו עב"].

מח. עיי"ש שכתב: "הנה קיימא לך 'הקול יפה לבשמים', והנה הגם שהאמת הוא כך כפשוטו, עם כל זה בכל דבר הנעשה יש רמיזא דחכמתא, ויש לרמוז בזה, דהנה הצדיקים נקראו על שם הבשמים, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין צג, א) 'ההדסים אשר במצולה' (זכריה א, ח) אלו הם הצדיקים שכל העולם נהנה מריחם, ולזה בא הרמז 'הקול יפה לבשמים', היינו הצדיקים, הגם שהש"י מקיים בהם 'והיה טרם יקראו' וכו' (ישעי' סד, כד) ומכין להם הישועה קודם, עם כל זה אין זה שבחם שיעזור להם קודם קריאתם, כמו שאמרו בגמרא (מעניח כה, ב) שאין זה שבחא דצבורא [להיוושע קודם שיתפללו] כי זה נראה שאין הש"י חפץ לשמוע דבריהם וכו', אבל השבת הוא כשהש"י מכין הישועה גם טרם יקראו אף על פי כן ממתין בישועתו עד עת בא קול צעקת הצדיקים לפניו, כי עריבים עליו דבריהם, וענין כזה יפה ונאה לצדיקים, כי זה יורה על גודל אהבת הש"י להם שהוא מתאוה לחפלתן. וזהו הנרמז, 'הקול' - היינו הצעקה והתפילה, 'יפה לבשמים' - היינו הצדיקים.

י) והנה תראה, כל ו אדם הראשון צחטאו, וותרא האשה הראייה, וחקת מפרי ותאכלי' (ספ) - חוש פסוק ט) - חוש השמנ נוכר שס. והנה נראה נפגם כל כך כאיך ו צו אז, על כן ממלא עז הנשמה נהנית ממנו ו

ובזה יונת לנו מאי (נרכות מג, ב) מ

והנה הצדיקים הללו הנה הם נרמזים בבשמי דרור' - מתרגמינן 'מרי (חולין קלט, ב), והדסה היא [ו]הנה 'מרדכי ידע את כי ונכון היה לבו בטוח שהי ישועות, אבל אעפ"כ ראה גדולה, והבין שהש"י חפץ יפה לבשמים', וזה הוא 'ויצא בתוך העיר ויזעק זע יפה לבשמים' - היינו הצד 'גדולה' רמו לאסתר, הדני ואין גידול פחות משלשה 'מר דרור', על כן אמר י' 'שהקול יפה לבשמים' הל

פט. אעפ"י שחוש השמע אלא לא אחר החטא, שנאמר את קול ה' אלהים מתהלך האדם ואשתו מפני ה' אלו ה' אלהים אל האדם ויאמר ששמיעת קול ה' היתה מו כאילו נאמר בחטא עצמו. ואפשר נקט רבינו לשון דלישנא, אבל כוונתו שפ ששמעה חוה לקול הנחש אדם חטא ואכל מעץ הדנו

י) והנה תראה, כל החושים נוכרין אלל חטא אדם הראשון, כי כולן השתמשו שם בחטאו, 'ומרא האשה' וכו' (בראשית ג, ו) - חוש הראיה, 'ומקח מפריו' (שם) - חוש המישוש, 'ומאכלו' (שם) - חוש הטעם, 'וישמעו' (שם) פסוק ח) - חוש השמיעו. אלל חוש הריח לא נזכר שם. והנה נראה מזה אשר חוש הריח לא נפגם כל ק"י כאינן החושים, כי לא נשתמשו בו אז, על כן תמצא עד היום חוש הריח רוחני הנשמה נהנית ממנו ולא הגוף יי.

דכתיב (סלה ק, ו) 'כל הנשמה תהלל, איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף זה הריח, עד כאן. והנה הוא לפלא צעני, דהרי קממא אמרו חז"ל (ברכות לה, ב) אסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, ואפקו שם זאת בסברה, ואסמיכו אקראי 'לה' הארץ ומלואה' (סלה כד, ב) [קודם ברכה], 'והארץ נתן לבני אדם' (שם קטו, טו) [לאחר ברכה], ואם כן למה נצטרך לימוד על ברכה הגאח הריח, ואדרבא דבר שאין מצרכין עליו צריכין אכן להצבונן מה נשתנה, כגון הא דאקשו האחרונים למה אין מצרכין על שמיעת קול זמר וכיוצא,י

ובזה יונח לנו מאי דמציעא לן בגמרא (ברכות מג, ג) מנין שמצרכין על הריח,

יודעי בינה

אשתו כמו שנאמר (בראשית ג, יז) "ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן העץ אשר צויתוך לאמר לא תאכל ממנו".

ג. משמע שנפגם קצת, ולקמן בסמוך יבואר.

נא. כאמרם ז"ל (ברכות מג, ב) "איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה הריח".

גב. עיין שם דשקיל וטרי מנין שיש לברך על שום הנאת מאכל לפניו ולאחריו, ומסיק: "אלא סברא הוא, אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה".

גג. כדאיתא שם: "אמר רב יהודה אמר שמואל, כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו נהנה מקרשי שמים, שנאמר 'לה' הארץ ומלואה'. רבי לוי רמי, כתיב 'לה' הארץ ומלואה', וכתיב 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם', לא קשיא, כאן [-] הפסוק 'לה' הארץ ומלואה' מיירי] קודם ברכה, כאן [-] הפסוק 'והארץ נתן לבני אדם' מיירי] לאחר ברכה".

גד. הנה התוספות בפסחים (נג, ב ד"ה אין) כתבו שלכן אין מצרכין על האור לפי שאין הגוף נהנה ממנו, וכ"כ המרדכי והובא כדרכי משה ארי"ח סי' רטו אות א ובמג"א שם סק"א, וכתבו הפוסקים דמק"ט אין מצרכים על קול ערב ושאר הנאות חיצוניות (עי' דרכי משה שם). ובשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קס) כתב: "שאלה, למה לא תקנו ברכה על שמיעת קול שיר כמו שתקנו על הריח ועל שמיעת בשורות טובות. תשובה, לא מצאתי לזה טעם מבואר, ובספר מטה

והנה הצדיקים הללו בדור ההוא מרדכי ואסתר הנה הם נרמזים בבשמים, מרדכי מן התורה 'מר דרור' - מתרגמינן 'מרי דכי', כנודע מדברי רז"ל (תולין קלט, ב), והדסה היא אסתר (עי' אסתר ב, ז) וכו', [ו]הנה 'מרדכי ידע את כל אשר נעשה' (אסתר ד, א) ונכון היה לבו בטוח שהישועה מוכנת מאת הפועל ישועות, אבל אעפ"כ ראה את ישראל נתונים בצרה גדולה, והבין שהש"י חפץ לשמוע צעקתן, 'שהקול יפה לבשמים', וזה הוא שבחא דצבורא, על כן, 'ויצא בתוך העיר ויועק זעקה גדולה ומרה', 'שהקול יפה לבשמים' - היינו הצדיקים הללו מרדכי ואסתר, 'גדולה' רמז לאסתר, הדסה, שהדס הוא משולש, ואין גידול פחות משלשה, 'ומרה' רמז למרדכי - 'מר דרור', על כן אמר 'ויועק זעקה גדולה ומרה', 'שהקול יפה לבשמים' הללו".

מפ. אעפ"י שחוש השמע לא נאמר בחטא עצמו, אלא לאחר החטא, שנאמר שם לאחר החטא 'וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' אלהים בתוך עץ הגן ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה וכו', מ"מ כיון ששמיעת קול ה' היתה מחמת החטא, נחשב הדבר כאילו נאמר בחטא עצמו.

ואפשר נקט רבינו לשון הפסוק 'וישמעו' כשיגרא דלישנא, אבל כוונתו שפגמו בחוש השמע, ע"י ששמעה חוה לקול הנחש ואכלה מעץ הדעת, וכן אדם חטא ואכל מעץ הדעת ע"י ששמע לקול חוה

בית
גרי
גרי
קלט
אח
פסוק
ח
ח
אח
ע
בוח
אלו
הח.
פני
קול
היה
רבו
פכו
כן
ק
יפה
עם
יש
ים.
אשר
גולם
ים,
טום
דום,
אחם,
בחא
שאין
הוא
ל פי
יקים
ינאה
להם
היינו
יקים.

וגם כן הקשו למה אין מצרכין על הנאת המשגל.

← אבל הוא לדעתי, ידוע ענין הצרכה הוא לצרר הטוב מן הרע שנמערצו צחטא

אדם הראשון צען הדעת טוב ורע, והנה כל המושים נזכרו שם, והנה יש צכולן סוד הצירור, ואסציר לך הענין באכילה [וממנו מקיש אל השאר], המאכל המוגשם אשר האדם אוכל הנה הטוב והמוצחר והיפה נצרר

יודעי בינה

משה נ"ל שיש קצת טעם, ואפשר לומר שכל ההנאות נשאר רושם התועלת בגוף אף משיעבור זמן הפעולה, אבל השיר משמח בשעת שמיעה ברוחני ומשיעבור לא ישאר תועלת גשמי והו"ל כדבר שאין בו ממש, דמשום הכי ריח שאין בו עיקר אין מברך עליו. (וע"ע מור וקציעה אריח סי' רטז; שו"ת המד ח"ד סי' מו אות יא.)

גה. ע"י במהרש"א (ברכות נו, כ) שביאר הטעם, כי מבואר בגמרא (ברכות שם) דשלשה אין נכנסין לגוף ואעפ"כ הגוף נהנה מהן, רחיצה, סיכה, וחשמיש המטה, וכיון שאין מברכין על דברים שאין הגוף נהנה מהם (כמבואר לעיל בהערה הקודמת), לכן אין מברכים גם על דברים שאין נכנסים לגוף [אעפ"י שהגוף נהנה מהם].

ובדרך פקודין (מ"ע א' חלק הדבור סק"ו) כתב רבינו: "לא תקנו ברכה על הנאה זו [- זיווג], נראה לי הטעם, דלא ניתנה להנאה - רק למצוה. וג"כ אין מברכין [מטעם נוסף] דמיכחש כחיש". וכבר הקדימו היעב"ץ בספרו מור וקציעה (אריח סי' רמ) שכתב: "לשואל שישאל מדוע לא תקנו ברכה על הנאת בעילה. אני אומר, לא מחכמה שאלת על זה, לפי שלא תקנו חז"ל לברך רק על הנאה הבריאה לגוף, שהיא הנאה אמיתית ותענוג ראוי ורצוי לחזק הטבע ולהעמיד כח הנהנה ולהוסיפו, משא"כ בהנאת חשמיש שמכחיש הגוף כמו שאמרו רז"ל בהרואה (ברכות נו, ב), וכן תירץ בשו"ת הלכות קטנות (ה"א סי' קכו). ועיי"ש שכתב טעם נוסף: "כיון שרוב ביאות שבעולם הם באיסור ובאפקירותא, אפשר שלא רצו לתקן ברכה על זה". [והנה כל זה הוא לבאר מדוע אין מברכים עליו ברכת הנהנין, ובטעם שאין מברכים עליו ברכת המצוות, עיי"ש במור וקציעה ובדרך פקודין כמה וכמה טעמים, וע"ע נועם אלימלך פרשת וישלח, ולא עת האסף].

גז. כדאיחא בזוה"ק (ה"א רכא, ב) "בשעתא דברא קוב"ה לאדם, ואוקיר ליה ביקירו עלאה, בעא מניה לאתדבקא ביה וכו', לבתר סטו מארחא דמהימנותא, ושבקו אילנא יחידאי עילאה מכל אילנין, ואחו

לאתדבקא באתר דמשתני ומתהפך מגוונא לגוונא, ומטב לביש ומביש לטב, ונחתי מעילא לתתא ואתדבקו לתתא בשנויין סגיאינן, ושבקו אילנא יחידאה עלאה מכל אילנין וכו', כדין אתהפך ליבייהו בההוא סטרא ממש, זמנין לטב זמנין לביש, זמנין לרחמי זמנין לדינא, וגרים מותא לכל עלמא, וכדין אשתני אדם לכמה גוויין, זמנין דינא זמנין רחמי, זמנין מותא זמנין חיי, ולא קאים בקיומא תדיר בחד מנייהו, בגין דההוא אתר גרים ליה. ועל דא אקרי 'חרב המהפכת', המתהפכת מסטרא דא לסטרא דא, מטב לביש מרחמי לדינא, משלם לקרבא, מתהפכת היא בכלא טב ורע, דכתיב (בראשית ב, ט) 'ועץ הדעת טוב ורע'. וע"ע בשערי קדושה (ח"א ש"א) שכתב "הנה כאשר חטא בעץ הדעת טוב ורע, גרם תערוכת הזה בכל העולמות, ואין לך דבר שאינו כלול מטוב ורע". (וע"ע ספר הליקוטים פרשת חיי שרה.)

[ובשער הגלגולים (הקדמה כ והקדמה לו) כתב, דקורם שחטא אדם הראשון היו הטוב והרע חלוקים זה מזה זולת הניצוצים המועטים שנשארו בכלים לאחר השבירה, והיה אדם הראשון כלול רק מטוב, ואדם בליעל שנתהווה ע"י השבירה כולו רע, אבל לאחר שאכל מעץ הדעת נעשה עירוב טוב ורע, הטוב שבאדם הראשון נתערב ברע של אדם בליעל, והרע שבאדם בליעל בטוב של אדם הראשון, וגם כל הנשמות שהיו כלולים באדה"ר נתערבו זה בזה, טוב של זה ברע של זה ולהיפך, ולכן לפעמים קצת טוב שבנפש הצדיק מעורב ברע וקצת רע של הרשע מעורב בצדיק, ולכן יש כמה צדיקים שהם עוברים איזו עבירה פרטית ונכשלים במה שלא יכשל הרשע, וכן להיפך כמה רשעים גמורים עושים קצת מצות פרטיות בתכלית עשייתם ונוהרים בהם כל ימיהם. (וע"ע שעה"כ דרושי הפסח דרוש א; ספר הליקוטים פרשת כי תצא; מחברת הקדש שער השבת; חה לשון השלי"ה הק' בתולדות אדם בית ישראל אות כב: "הנהגה הזוהרית השם יתברך שלא יאכל מפרי עץ הדעת טוב ורע, כי אז יעודי שורש הרע להיותו רע בעצם, כי בעודו שם כשרשו היה שורש המתקדש בבחינה שהם שומר ולא קליפה, אמנם כשיפריד הפרי

ונעשה דם צל נדחה לחוץ".

והנה חוש הר כן לפי

בו לצירור, וכן

בגוף צעסקו

שהנשמה והני

הנפסד י"י. וכיון

זו לצירור, סלי

לצרכם, על כ

מהעץ יעשה קיצוץ וי קלוף מהאוכל וטמא למתנה מושבה".

גז. וכמו שכתב בו

בעת מיתת המלכין

של אצילות בריאר

בלתי מדבר וצונ

בקליפות מן מיתו

וכו', כי בעת אכיל

באכילה ההיא הן

עוד כתב שם

לברור על ידי טו

ויעשה הלחם דג

הקליפה ואנו טוח

דוגמת שמן היוצ

אח"כ צריך לבלות

המאכל לגמרי על

שתחבשל בכלי ה

יושלם להתחבר

הגוף, והזוהמא ת

גח. ר"ל, בשמים

חלק רע המתחבר

משא"כ בשאר דב

הרע והפסולת שבו

בפנים שהחלק ה

דם להוסיף חיות

גכ. דכיון שלא נפ

הנשמה הקיימת

26

ורע"י, והנה
צכולן סוד
ילנה [וממנו
צוגשם אשר
והיפה נכרר

ונעשה דם צאדם להוסיף לו תימותו והרע
נדחה לחוץ"י.

שנצטרך לצרף. והטעם^{סא} נראה, כי צהדי הוצא
וכו"ס^ב ("ק"כ כ"א). ועוד, כיון שהצוים ההוא
הוא דבר מוגשם צעולם הזה עולם העשייה
צריכין לצירור, ועל כן צריכין לצרף^{סב}, ודי צוה.

והנה חוש הריח לא נפגם כל כך כנ"ל, אם
כן לפי הדומה והנראה אין מן הצורך
צו לצירור, וכן ממלא שאין צו הפרדה וצירור
צגוף צעסק הנחשו"י, ועל כן הוא דבר
שהנשמה נהנית צו הקיימת לעד ולא הגוף
הנפסד"י. וכיון שכפי הדומה אין צריך הנאה
צו לצירור, סלקא דעמך אמינא שאין צריך
לצרף^{סג}, על כן צריכין לימוד צפני עצמו

וצ"ל כל פנים יצא לנו אשר חוש הריח לא
נפגם כל כך צחטא אדם הראשון, על
כן משיח צדקנו שיחגלה צמהרה צימינו נאמר
צו פעולת חוש הריח - 'והריחו ציראת
הוי"ה"י^{סד} (ישעי"י י"א, ג), הוא פעולת החוטם
שהוא פעולת הנשמה הקיימת לעד^{סה}.

יודעי בינה

ס. שהרי כל ענין הברכה הוא לברר הטוב מן הרע
שנתערבו בחטא אדה"ר וכנ"ל.

מהעץ יעשה קיצוץ ויעורר שתי רשויות, כי השומר יהיה קליפה
קלוף מהאוכל וטמא טמא יקרא, כי הקליפה נורקת מחוץ
למחנה מושבה"י.

סא. שיש לברך על הריח, הרי לכאורה אין צריך
הנאה צו לצירור, וכל ענין הברכה הוא רק לברר
הטוב מן הרע.

ג. וכמו שכתב בטעמי המצות (פרשה עקב): "ידעת כי
בעת מיתת המלכים ירדו למטה, והיה בהם כל הבהינות
של אצילות בריאה יצירה עשייה, ובהינות חי מדבר וחי
בלחי מדבר וצומח ודומם, ומכל בהינות אלו יש
בקליפות מן מיתת המלכים, וצריך האדם להעלותם
וכו', כי בעת אכילתו יכוין לברר אותה הקדושה אשר
כאכילה ההיא הן דומם או צומח או בעל חי".

סב. כלומר, כיון שנעשו כל החושים לכן נגור גם
הוא ליענש עמהם, כענין המשל שאמרו חז"ל על
הכרוב הגדל אצל הקוצים, שג"כ לוקה עמהם להיות
נעקר יחד עם הקוצים.

עוד כתב שם: "חכוין לטחון הלחם הזה כדי
לבררו על ידי טחינת שיניים (כמבואר שם סודו עיי"ש)
ויעשה הלחם דק מאוד, כי כאשר הקדושה תוך
הקליפה ואנו טוחנים בפה דק מאד ואז יצא הקדושה
דוגמת שמן היוצא מזיתים על ידי הטחינה וכו',
אח"כ צריך לבלוע המאכל, כי עדיין לא נגמר בירור
המאכל לגמרי על ידי טחינה לבר, וצריך לבלוע כדי
שתחבשל בכלי הכישול שהוא האיציטומכא ואז שם
יושלם להתברר וילך רוחניותו ויתפשט באיברי
הגוף, והזהמא חלק דרך הנקבים".

סג. ר"ל, אעפ"י שהריח עצמו הוא ריחני ואינו צריך
לצירור, מ"מ הבושם היוצא ממנו הוא גשמי, והוא
בכלל שאר צומח שנפגמו בחטא אדה"ר.

ובמאמרי חשון (מאמר א אות ו בהג"ה) כתב רבינו
טעם נוסף: "ועוד המבין יכין הבירור הכולל מעניני
הרפ"ח ניצוצין קדמאין". ורצונו לומר, שבנוסף
לניצוצות שנפלו ע"י חטא אדה"ר, נפלו קודם לכן
רפ"ח ניצוצות בעת שנברא העולם במיתת מלכין
קדמאין (כמבואר לעיל בהערה בשם רח"ו בטעמי המצות),
לכן גם אם נאמר שחוש הריח לא נפגם כ"כ בחטא
אדם הראשון ולכן לא היה לנו לברך על מיני הריח
כיון שלא שייך בהם בירור טוב ורע, מ"מ יש לברך
עליהם מצד אחר, כדי להעלות רפ"ח הניצוצין שנפלו
בהם במיתת מלכין קדמאין.

סד. וכמו שדרשו חז"ל (סנהדרין צג. א) שיהיה משיח
מורח ודאין, היינו שיהיה מריח באדם ושופט ויודע
ע"י חוש הריח מי החייב ומי הזכאי (עיי"ש וברש"י).

נה. ר"ל, בשמים וכל דבר שיש לו ריח טוב אין בו
חלק רע המתברר דרך גוף האדם בשעה שנהנה ממנו,
משא"כ בשאר דברים כאכילה וכדומה, מתברר חלק
הרע והפסולה שבמאכל ע"י גוף האדם, וכמו שנתבאר
בפנים שהחלק הטוב המובחר והיפה נכרר ונעשה
דם להוסיף חיות לאדם ואילו חלק הרע נדחה לחוץ.

סה. במאמרי חשון (שם) וסיון (מאמר ד אות ח) ביאר
רבינו הענין ביתר ביאור, כי הנה מבואר בזה"ק

גפ. דכיון שלא נפגם לכן אינו בדין שיהנה אלא את
הנשמה הקיימת לעד ולא את הגוף הכלה ונפסד.

גוונא לגוונא,
מעילא לתתא
ושבכו אילנא
מתהפך ליבייהו
לביש, זמנין
עלמא, וכדין
זמנין רחמי,
מא תדיר כחד
ועל דא אקרי
לא לסטרא דא,
יבא, מתהפכת
ועץ הרעת
א"ש"א שכתב
גם תערובת
נו כלול מטוב

מה לו) כתב,
והרע חלוקים
ושארו בכלים
אזל רק מטוב,
כולו רע, אבל
רוב טוב ורע,
ל אדם בליעל,
וגם הראשון,
וערבו זה בזה,
לפעמים קצת
קצת רע של
צדיקים שהם
מה שלא יכשל
ע עושים קצת
זרים בהם כל
: ספר הליקוטים
זה לשון השל"ה
הנה הזהירו השם
אז יעורר שורש
רשו היה שורש
ס כשיפרד הפר

ותחזקו בזה גם כן טעם לבשמים צמולאי
שבת^ס, הוא לפי הני"ל, כענין סעודת מולאי

שבת נקרא הלוויית מלכה^ס, שאמרו
הראשונים שמזלח הסעודה נהנה העצם לזו^ס

יודעי בינה

(ח"א ט, א) שלעתיד לבא עתיד הקב"ה לבער הסט"א
וכל כת דיליה מן העולם, ואז תחזור כל הבריאה
למקומה העליון שהיתה קודם חטא אדם הראשון.
עוד מבואר בספר הפליאה שמלך המשיח הוא גלגול
דוד שהוא גלגולו של אדם הראשון, ונכלשונו שם:
"אמר לי רבי תוכיח שאדם הוא דוד הוא משיח,
אמר לי בני אותיות 'אדם' יוכיחו, אדם דוד
משיח". וכיון שלעתיד לבא במהרה כימינו יתוקן
העולם מחטא אדם הראשון ע"י ביאת משיח צדקנו
שהוא גלגול אדם הראשון, לכן בעת תיקונו של אדם
הראשון ע"י משיח צדקנו שהוא גלגולו, תגדל מעלתו
בחוש הריח יותר משאר החושים, לפי שגם כשחטא
לא חטא בחוש זה.

שאוורים זמירות במוצאי שבת, מנהג כשר הוא.
משל לבני מדינה המלוים את המלך בקולות וכנורות
ונבלים. כך ישראל מלוין את השבת שהיא כלה
מלכה כשמוחה ובשירים. וכ"כ באור זרוע (ח"כ סי'
צה): "ראיתי בחשובת הגאונים, וכמדומה אני שהיתה
תשובת רבינו יוסף טוב עלם זצ"ל, שנשאל על מה
שאנו נוהגין במלכותינו בארץ כנען לומר הכדלות
ופיוטים שנתפייטו מאליהו ז"ל במוצאי שבת, אם
המנהג כשר ואם לאו. והשיב דודאי מנהג נכון
וכשר הוא, שמכבדין את השבת ביציאתה כבני אדם
המלוים את המלך. ושוב מצאתי כחוב בשם רבינו
תם, שהיה אומר, שמצא בהגדה, משל לכלה
שמלוים אותה בזמירות ושירות, ושבת נקראת מלכה
וכלה". (וע"ע ריקאנטי סי' קלו: אורחות חיים הלכות
הבדלה אות כח).

פז. כאמרם ז"ל (ברכות נב, ב; פסחים קב, ב) "הנכנס
לביתו במוצאי שבת מברך על הבשמים". ואמרו
במדרש (שם טוב פירש בשלח): "בשמים במוצאי שבת
מצוה, מאי טעמא, משום נשמה יתירה שניתנת באדם
בערב שבת ובמוצאי שבת נישלה הימנו". (וכ"כ
במחזור ויטרי (סי' שמה; וע"ע סידור רש"י סי' רז): "טעם
בשמים במוצאי שבת, משום נשמה יתירה שחסרה
ויהיו למשיב נפש" (וכ"כ בסידור רש"י סי' רז וברש"י
פסחים קב, ב ד"ה ושמואל).

פח. וכמו שכתב בשבלי הלקט שם: "בסידורים
מפרש, אבר אחד יש בו באדם ונסכוי שמו ואינו
נהנה באכילה אלא במוצאי שבת".

[ושם בסי' חקלב הביא רש"י בסידורו טעם אחר
בשם רבי שלמה גאון בשם רבי יעקב בר יקר:
"משום דכל יום השבת שובת אור של גיהנם ולא
הסריח כלום, ולאחר כשיצא חזור ומסריח, לכך
מריח בבשמים". (וכ"כ תוספות בכיפה לג, ב ד"ה כי הוינן;
וע"ע שבלי הלקט סדר פסח סי' ריח: כלבו סי' ע; ספר
המנהגים סי' מג; מטה משה סי' תתפח).] ורבינו נותן בזה
טעם שלישי, לפי שלא נהנה מעץ הדעת כמבואר
בסמוך.

וכתב במטה משה (סי' תקיג) [לאחר שהביא דברי
בעל שבלי הלקט]: "ונראה לי טעמא דמילתא [מדוע
אין העצם נהנה משום אכילה אלא במוצאי שבת],
כי ידוע שאותו עצם לזו שמיה, והוא עיצומו ועיקרו
ושרשו, וממנו נתהוו האדם בעצם הטיפה, וכאשר
ימות האדם העצם ההוא אינו נימוח ולא נפחת,
ואילו יכניסו אותו באש אינו נשרף, ברחיים אינו
נטחן, בפטיש אינו מתפוצץ, והוא העצם שיש בו
קיום נצחי, וממנו יחיה האדם לעת התחייה, והוא
המקבל עונג ועונש אחר מיתת אדם, ועצם הזה
שרשו ועקרו מעצם השמים וכו'. [ו]איתא בויקרא
רבה (יה, א; וע"ע בר"ד כח, ג) מהיכן נברא אדם, מלזו
של שדרה, במים אינו נימוח כו'. וזהו העצם הנשאר
עד התחיות, ואז התחייה חל עליו וכו'. ובעת התחייה
יתרטב העצם בטל התחייה ונעשה כשאור בעיסה
ויתפשט לכאן ולכאן וימתחו מתוכו כל האיברים
וכל הגידים ועור ובשר, ויתגלגלו עד ארץ, ושם
יקבלו רוחתם בארץ הטהורה (וע"ע מעבר יבוק מאמר
ב"פ"ו). וכדי לקבוע בלב העם אמונת שכן ועונש
ואמונת התחייה, אוכלין מעט במוצאי שבת, להורות
כשם שעצם זה אין לו הנאה כי אם אחר כלות
שבעת ימי השבוע, כמו כן יקבל עצם הזה תענוג

פז. מקורו בפסחים קג, א (כמבואר בכיאר הגר"א אר"ח
סי' ש), וכן אמרו במסכת שבת (קט, ב): "אמר רב
חנינא לעולם יסדיר אדם שולחנו במוצאי שבת אף
על פי שאינו צריך אלא לכזיח", וביאר רש"י (שם):
"כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה
את המלך בצאתו מן העיר". (וע"ע שבלי הלקט סי' קל).
[וכ"כ במחזור ויטרי (סי' קג בשם רבי יוסף טוב
עלם ב"ד שמואל) לענין אמירת זמירות במוצ"ש: "מה

שיש לו כח ה
בערב שבת.
ומצתה מנ
נכ
נחנית החו
שהוא פעולת
פעולת הגוף
זכאן, וצמקו
וע"ע לקמן מ
בארוכה.
והנאה מתענוגי
האדם שהם שנ
פז. היינו שאינו
ע. ר"ל, כיון ש
הדעת מיתה לע
אכילה בכלל ה
לזו כיון שאין
שבת, נמצא לא
שהיתה בערב
נרקב לעולם (עי
החורה לרבי העשי
ותמצית כות
בסעודה מלווה
דבר קיומי ולא
את השבת בכש
נפגמה בחטא
שנהנית ממנו וי
עא. כלומר, הני
ולא הגוף הכלד
עב. רבינו מפרג
אדר' היינו בתו
שפירש שהוא
(שם) והערוך (או
עשיית צדקה). ו
בטוד החוטם ע
אשר הנשמה שו
מסוגל שגם הו
מתקיימים.

שיש לו כח הקיום^ט, שלא נהנה מעץ הדעת בערב שבת.

יא) איך הכשפים שולטים צמי שנולד באדר שני, [רבינו אפרים על החמורה

(פרשת בשלה - שמות יז, ט^ט), הביאו הרב הגדול החיד"א בספר דבש לפי (מערכת כ"ף אות טו)]. ונראה לי, להיות שהכשפים נעשים על פי קדרי המזלות, בשעה פלונית וציוס פלוני ובמעשים משונים^ט, והחודש הזה איך לו מזל כיון שהוא נוסף על הי"ב ע"ה.

ומעתה חזין הרמז, 'הרונה שיחיימ'ו נכסיו יטע בהן אדר' שהוא צחינת החוטם אשר צו חוש הריח - שהוא פעולת הנשמה דבר המחיימ' ולא פעולת הגוף^ט, הכן הדבר^ט. הנה קצתתי בכאן, ובמקום אחר (סיון מאמר ד אות ט; וע"ע לקמן מאמר ד אות א) אי"ה יבואר בארוכה. L

יג) וישמע און שמעתי, שגזירת המן היתה על חודש אדר שני, וכן נמצא

יודעי בינה

עג. שם: "אמר משה ליהושע (שמות יז, ט) 'בחר לנו אנשים' שנולדו באדר שני, כי אז אין להם מזל ולא יחול עליהם כישוף". (וכ"כ במנות הלוי בשם הרוקח והמדרש - הובא ביערות דבש ת"א דרוש ג, ומה שכתב שכן הוא במדרש כוונתו למדרש והדיר פרשת יתרו לר, א).

והנאה מתענוגי עולם הבא אחר כלות ימי שנות האדם שהם שבעים שנה".

פס. היינו שאינו כלה לעולם (כמבואר בהערה הקודמת).

[ברם הלבוש חולק על זה וסובר דאדר השני מזלו דגים. שכתב (א"ח סי' תרפ"א) בענין מי שנולד באדר בשנה פשוטה ובשנת י"ג שלו נתעברה השנה, שלא נעשה בו מצוה עד אדר השני. ומבאר הטעם, כי מאחר ונולד באדר פשוטה שמזלו דגים, לכן אינו נעשה בו מצוה עד לאדר השני שמזלו דגים, כי אדר הראשון בשנת העיבור אין מזלו דגים, לפי שהחמה עדיין במזל דלי, ואין החמה מגיעה למזל דגים עד אדר השני, ומסיק: "זהו מבואר למי שיוודע מעט בחכמת התכונה ובטעם העיבור". ואכן מצינו בירושלמי (מגילה פ"א ה"ה) שדנו בזה איזה חודש מחדשי האדר הוא העיקר ואיזה חודש הוא התוספת, האם אדר הראשון או אדר השני, עיי"ש].

ע. ר"ל, כיון שגדם אדם הראשון ע"י אכילתו מעץ הדעת מיתה לעולם, לכן כל האברים שנהנו מאותה אכילה ככלל הקללה ומעותרים למיתה, אבל עצם לוו כיון שאין לו הנאה כי אם מאכילה של מוצאי שבת, נמצא לא נהנה כלום מאכילת אדם הראשון שהיתה בערב שבת, לכן יש לו כח הקיום ואינו נרקב לעולם (ע"י אליה רבה א"ח סי' ש סק"ג; וע"ע חוכות התורה לרבי העשיל מקרא ליקוטים אות רט).

ותמצית כוונת רבינו, כשם שמלווים את השבת בסעודת מלווה מלכה כדי להנות את עצם לוו שהיא דבר קיומי ולא נפגמה בחטא עץ הדעת, כך מלוים את השבת בבשמים כדי להנות את חוש הריח שלא נפגמה בחטא עץ הדעת והנשמה הקיומית היא שנהנית ממנו ולא הגוף הכלה.

גא. כלומר, הנשמה שהיא דבר קיומי נהנית ממנו ולא הגוף הכלה.

גד. כמבואר במדרש תנחומא (פרשת בשלה כח) שהיו עמלק מחשבים את השעות באסטרונוגיא כדי לעשות כשפיהם עיי"ש. הרי שהכשפים נעשים על פי סדרי המזלות.

גב. רבינו מפרש כוונת חז"ל כפשוטו - 'יטע בהן אדר' היינו בחודש אדר, [ודלא כפירוש רש"י שם שפירש שהוא מין אילן חשוב, או כרבינו חננאל (שם) והערך (אות א ערך אדר) שפירשו שהוא מלשון עשיית צדקה]. ומבאר הטעם, דכיון שחודש זה הוא בסוד החוטם שהוא דבר קיומי, כי בו חוש הריח אשר הנשמה שהיא דבר קיומי נהנית ממנו, לכן הוא מסוגל שגם הנטיעות שנוטעים בחודש זה יהיו מתקיימים.

גה. וכ"כ החזקוני (שמות יז, ט): "בחר לנו אנשים שנולדו באדר השני ואין להם לירא ממכשפות, שהרי אין בו מזל, ובני עמלק מכשפים הם ויש להם יכולת ביי"ב מזלות, ובעת שאין בו מזל אין כישוף מצליח".

ולקמן (מאמר ד אות יא) ביאר רבינו הטעם מדוע